

ПОНЯТТЯ АРХЕТИПУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Виникнення уявлень про існування першооснови, визначальної для людей незалежно від їхнього соціального становища чи віку, а просто тому, що будь-яка людина належить людському роду не лише за фізіологічними ознаками, а й за певними духовними показниками, які відрізняють людину від тварини, турбувало людину ще на ранніх етапах розвитку філософії. Відповідь на це питання філософія намагалась пояснити через поняття «архетип».

Філософський енциклопедичний словник подає таке визначення поняття архетип: „в широкому розумінні наскрізні – символічні структури історії культури, асоціюють певний тематичний матеріал свідомого та підсвідомого функціонування людських цінностей. Символіка «архетипу» співвіднесена з ідейним чи образним змістом таким чином, що при усіх конкретно-історичних варіаціях цього змісту інваріантним, незмінним залишається сама лематизація через архетипічні символи тих чи тих цінностей. Аналіз поняття «архетип» є евристичним засобом дослідження культур та національної свідомості.

Підручник з філософії визначає поняття «архетип» – як первинні, вроджені психічні структури, первинні схеми образів фантазії, що містяться в так званому колективному несвідомому й апріорно формують активність уяви; складають основу загальнолюдської символіки, виявляються у міфах і віруваннях, снах, творах літератури тощо».

Літературознавчий словник-довідник тлумачить поняття архетипу розширено: „Архетип (гр. *arche* – початок і *typos* – образ) – прообраз, первісний образ, ідея. За Платоном, – це «ейдос», образ, що досягається інтелектом, за Блаженним Августином, – споконвічний, наявний в основі пізнання образ.

Архетип актуалізується і виявляється в різних сферах духовного життя і поведінки людини через символи, образи уяви, які мають прихований сенс і потребують відповідного тлумачення. Архетип закладений в основу чуттєво-настрєвих комплексів, визначаючи їх автономію, найяскравіше постає у міфах, фантазіях, снах, галюцинаціях, художній творчості тощо у вигляді прадавніх стійких мотивів та асоціацій, названих К.-Г.Юнгом «архетипічними ідеями», що існують поряд з інстинктами.

Саме архетип має тенденцію до збереження й відтворення первісних уявлень про світ, які усвідомлюються людиною, осмислюються, пробуджують глибинну сутність її ества, стають першорухом ідентифікації себе на особистісному, соціальному, національному, расовому рівнях. За допомогою архетипу відбувається реконструкція первісного світу, міфічного світогляду, розширюється семантика тексту, який максимально узагальнюється, стираючи надтекстові хронотопічні межі. Архетип звернений до першооснов буття і на національному, і на расовому та загальнолюдському рівнях, допомагає декодувати образ, усвідомити його внутрішню невидиму сутність.